

Rik van de Helm

Natuur en recreatie, spanning of harmonie?

In: De Gepakte Stad, onafhankelijk stadspolitiek tijdschrift. 7^e jaargang nr.40 April 1991

De Oeverlanden is een natuurgebied gelegen aan de noordoever van het Nieuwe Meer in de zuidwesthoek van Amsterdam. Het gebied is in de jaren vijftig ontstaan als werkterrein voor de zandwinning uit het Nieuwe Meer ten behoeve van het opspuiten van woningbouwterreinen in de westelijke tuinsteden. In de jaren zestig en zeventig werd vanuit de Oeverlanden het Nieuwe Meer volgestort met "schoon" puin afkomstig van bouw- of sloopplaatsen in en rond Amsterdam. Delen van de Oeverlanden zelf zijn tijdens deze werkzaamheden bedekt geraakt met puin en diverse grondsoorten. In het begin van de jaren tachtig werd de grondstort uiteindelijk beëindigd.

Ondanks en voor een deel zelfs dankzij het vele grondverzet dat in de afgelopen decennia in de Oeverlanden heeft plaatsgevonden. Kon zich hier een weelderig, spontaan en afwisselend natuurgebied ontwikkelen. Zo treffen we in het gebied achtereenvolgens open water, moeras, moerasbos, rietlanden struwelen, ruigten en orchideeënweitjes aan. De grote variatie in grondsoort en reliëf heeft ertoe geleid dat op relatief klein oppervlak een grote rijkdom aan plantengemeenschappen ontstond. Uit een onderzoek van de Universiteit van Amsterdam blijkt dat het gebied maar liefst 300 plantensoorten herbergt, waarvan vele in de wijde omgeving van Amsterdam verder niet voorkomen. Deze grote floristische rijkdom biedt op zijn beurt weer een goede voedselbron voor een rijk dierenleven in de Oeverlanden.

De Vereniging "De Oeverlanden Blijven!" is in 1984 begonnen met het uitvoeren van onderhoud en beheer van het natuurgebied. Een vrijwilligerswerkploeg voert twee dagen per week werkzaamheden uit als schoonmaken, paden aanleg, maaiwerk en natuur technisch bosbeheer. Het beheer is er in de eerste plaats op gericht het gebied aantrekkelijk en geschikt te maken voor een groter publiek. In de tweede plaats heeft het de bedoeling de variatie in natuurwaarden te versterken en deze te beschermen tegen een overmatige recreatiedruk. Om te voorkomen dat de Oeverlanden onder de voet worden gelopen, is een gericht beheer echter niet genoeg. Met het uitvoeren van educatieve activiteiten wordt geprobeerd het publiek daarnaast waardering en respect voor het gebied bij te brengen. Doel is mensen te leren genieten van de natuur, zodat er zorgvuldiger mee omgesprongen zal worden.

Vervreemding

De achterliggende oorzaak van de huidige milieuproblematiek kan worden gevonden in de vergaande vervreemding van de stedelijke bevolking van de natuur. Er is kunstmatig milieu geconstrueerd en men is zich nauwelijks meer bewust van de directe afhankelijkheid van de natuur. Een oplossing voor de milieuproblematiek kan ook alleen dan worden bereikt, als het contact tussen de mens en de natuur en de ecologische samenhang in de natuur wordt hersteld. Daartoe is het noodzakelijk dat er in de directe omgeving van de stad mogelijkheden aanwezig zijn voor het bezoeken van een spontane en gevarieerde natuur. In een stad als Amsterdam ontbreken deze mogelijkheden in grote mate. De meeste stadsparken met hun strakke vormen, hun scherpe scheiding tussen grasvelden, beplantingsvakken en vijvers geven een sterk verwrongen beeld van de natuur. Ze zijn oersaai, elke vorm van variatie en

---

spontaniteit ontbreekt en voor de meeste wilde planten en dieren valt er niets te zoeken. Ik durf de stelling aan dat menig stadsbewoner zijn weerzin voor de natuur heeft opgedaan tijdens suffe, geestdodende zondagmiddagwandelingen in de Amsterdamse parken.

In en rond Amsterdam liggen verschillende groene reststukjes die door het ontbreken van een planologische bestemming vaak jarenlang ongestoord zijn gelaten. In deze gebieden heeft daardoor vaak een verbazingwekkende rijke en gevarieerde ontwikkeling kunnen plaatsvinden. De Oeverlanden is een van deze gebieden. De grote afwisseling in landschap en vegetatie betekent voor de bezoeker van het gebied dat er tijdens een korte wandeling een veelheid aan indrukken en ervaringen kan worden opgedaan. Het landschapsbeeld verandert voortdurend (moeras, bos, rietland, orchideeënweitjes), terwijl er ook met de neus op de grond steeds wat nieuws valt te ontdekken. De vrijwilligerswerkploeg die het gebied beheert, bestaat voor een groot deel uit mensen die zijn opgegroeid in de stad. In veel gevallen raakt men in de Oeverlanden voor het eerst in intensief contact met de natuur. Van tijd tot tijd een wandeling door een natuurgebied maken is anders dan er daadwerkelijk langere tijd vertoeven en werken. Door zelf je handen in de grond te steken en met hooi, riet en takken te slepen, realiseer je een band met de natuur die ver uitstijgt boven de gebruikelijke passieve natuurbeleving. Deze hernieuwde band met de natuur in de Oeverlanden heeft ertoe geleid dat er een hechte groep mensen is ontstaan. Deze groep voelt zich sterk verantwoordelijk voor het beschermen van de natuurwaarden. Men tracht deze verantwoordelijkheid uit te dragen naar de overige gebruikers van het gebied. Dit gebeurt onder meer door het geven van informatie over het gevoerde beheer, het aanspreken van mensen op ongewenst gedrag, het rondleiden van groepen en het betrekken van kinderen bij het beheer. Op deze manier probeert men een steeds grotere kring van betrokkenen te realiseren, waardoor men naast bescherming van natuurwaarden een verhoging van het milieubesef hoopt te bewerkstelligen.

Knelpunten

De natuur in Nederland staat onder grote druk. Rationalisering van de landbouw, stadsuitbreidingen en milieuvervuiling brengen zowel het oppervlakte onaangetaste natuur als de kwaliteit van de natuur ernstig in gevaar. Als gevolg van het verdwijnen van extensief beheerde gebieden als schraalgraslanden en grienden in het landelijk gebied, lijken extensief beheerde terreinen in het stedelijk gebied steeds belangrijker voor de natuur te gaan worden. Denk hier bijvoorbeeld aan bouwterreinen, spoorwegemplacementen, industrieterreinen en bermen. Hoewel de gemiddelde stadsbewoner dit soort terreinen beslist niet associeert met natuur, stijgt de rijkdom aan planten en dieren hier soms ver uit boven die van algemeen erkende natuurterreinen. Wanneer dan bedacht wordt dat diezelfde stadsbewoner een dennenbos waar verder nauwelijks wat leeft aan planten en dieren, wel als natuur aanmerkt, blijkt dat het referentiekader van de stadsbewoner ten aanzien van natuur ernstig tekort schiet. In de Oeverlanden worden we geconfronteerd met dat gestoorde referentiekader van de stadsbewoners. Dit uit zich in twee tegengestelde reacties bij het bezoeken van de Oeverlanden. De eerste reactie is schrik, de bezoeker die een doorsnee park verwacht deinst terug. Waar zijn de geasfalteerde paden, de wegwijzers en waarom staan de rozenstruiken niet in perkjes? De onzekerheid wint het van de nieuwsgierigheid en de bezoeker druipt af. De tweede reactie kan het best met de term "oer" worden aangegeven. Eindelijk versmelten met een stuk gevarieerde, spontane natuur! De een springt uit de kleren en rent als Tarzan door het oerwoud op zoek naar Jane. De ander galoppeert op zijn al dan niet gemotoriseerde ros door het maagdelijk woud. Het zal duidelijk zijn dat beide reacties de Oeverlanden geen goed doen. De 'schrikker' eist bij wijze van spreken dat de zaak wordt platgewalst en opnieuw, maar dan op rijtjes, wordt ingeplant waardoor elke natuurwaarde verloren gaat. De 'Tarzan'

---

wil onbelemmerd zijn gang kunnen gaan en tast zo de natuurwaarden aan. Een belangrijk vraagstuk waarvoor wij ons dan ook gesteld zien, is een juiste afstemming te re4aliseren tussen spontane ontwikkeling en geleiding van zowel natuur als publiek.

Een ander probleem waarmee we in de Oeverlanden worden geconfronteerd is de ontwikkeling van een woonwijk op korte afstand van het gebied. In het Tuinbouwgebied Sloten komen in 1993 zo'n 15.000 mensen te wonen, die voor hun dagelijkse wandelingetje op de Oeverlanden zullen zijn aangewezen. De recreatiedruk op het gebied zal hierdoor sterk gaan toenemen en het is zeer de vraag of deze druk de natuurwaarden in het gebied niet ernstig zal aantasten. Met name in de zomermaanden zullen grote groepen mensen naar het water trekken. Hoewel een groot deel van de oever in principe voor de recreatie is bestemd, bestaat de kans dat mensen ook in het natuurdeel naar de waterkant zullen trekken. Aangezien ook veel diersoorten als eenden, rietvogels en vissen hun rustgebieden juist op en langs de oevers zoeken, kan een te grote recreatiedruk langs de oevers ernstige verstoring teweeg brengen. Ook mag niet onvermeld blijven dat de grootste bedreiging van de oeverlanden wordt gevormd door een mogelijke uitbreiding van Schiphol.

Toekomst

Hoewel de Vereniging De Oeverlanden Blijven in het verleden al vele aanslagen op de Oeverlanden heeft weten te verijdelen, lijkt de strijd voor behoud van dit natuurgebied nog niet ten einde. Richtte de vereniging zich in het verleden vooral op het verijdelen van ongewenste plannenmakerij, de laatste jaren vormt het maken en uitvoeren van plannen een belangrijke taak. In 1989 is het beheer- en inrichtingsplan gereed gekomen waarin beschreven wordt hoe natuur en recreatie harmonieus te laten samengaan. De verwachting is dat op korte termijn met de werkzaamheden kan worden begonnen. Veel belangrijker echter is de realisatie van ideeën met betrekking tot natuur- en milieueducatie in de Oeverlanden. Het plan is om centraal in het gebied een bescheiden gebouwtje te plaatsen dat als verzamelpunt voor alle activiteiten kan gaan dienen. De werkgroep heeft het centrum als uitvalsbasis. Schoolklassen en andere groepen kunnen er verzamelen en activiteiten voorbereiden. Het is de bedoeling dat er in samenwerking met scholen in de omgeving lespakketten worden samengesteld en dat leerlingen zowel praktische buitenlessen komen volgen als daadwerkelijk bij beheerwerkzaamheden worden ingezet. Hoewel deze ideeën nog uiterst pril zijn, zijn de ervaringen met het werken met schoolklassen in het gebied hoopgevend. De kinderen zijn enorm enthousiast. In tegenstelling tot de schrikkerige volwassenen vormt de spontane natuur in de oeverlanden voor kinderen een enorme verademing en een uitdaging om op onderzoek te gaan. Dit vormt de basis voor een groeiend milieubesef bij de stadsbewoner.

Rik van der Helm, Amsterdam, april 1991
